

12. Лившиц Ю. Еврейская благотворительность на Украине в первые годы Советской власти (Деятельность Всеукраинского Еврейского общественного Комитета помощи евреям пострадавшим от погромов // Еврейская благотворительность на территории бывшего СССР. – М., 1998.
13. Малочисленные национальности Юга Украины: история и современность.
14. Мирський Р., Хонігсман Я., Найман О. Юдофобія проти України. Львів, 1998.
15. Місінкевич Л.Л. Національні меншини Поділля в 20-х-30-х рр. ХХ століття. Дис. на здоб. наук. ступ. канд. істор. наук.- К., 2000.
16. Орлянський В. С. Євреї України в 20-30-ті роки ХХ ст: соціально-політичний аспект Запоріжжя, 2000.
17. Рабінович Я. Й. На зламі віків (До 1000-річчя проживання євреїв в Україні.). – К., 1998.
18. Самарцев І. Євреї в Україні (XIX – початок ХХ століття: історично-економічний аналіз)// Віче. – 1993 - № 11.
19. Хонігсман Я. С. Колективізація, голодомор і занепад єврейського землеробства в Україні // Український історичний журнал. – 1994 № 1-3.
20. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф.1, Оп.20, Од.зб.4171, Арк.33.
21. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф.413, Оп.1, Од.зб.10, Арк. 88.
22. Чирко Б. В. Національні меншини в Україні в 20-30-ті р. ХХ ст. – К., 1995.

Журба М.А.

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІОГРАФІЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО АСПЕКТУ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Якими б фарбами не малювали картину сьогодення України, реальністю є те, що вона стверджується, як суверенна держава, у якій відбувається процес формування громадянського суспільства. Свідчення тому – багатогранна діяльність Українського Червоного Хреста, який останнім часом заявив про себе розмаїттям цільових гуманітарних програм серед різнонаціонального населення нашої країни. Саме тому вивчення діяльності Українського Червоного Хреста, у тому числі й історіографічної традиції цієї діяльності є актуальним, зважаючи на важливість діяльності Червоного Хреста у сучасному українському суспільстві.

Метою даного дослідження є висвітлення історіографічної традиції етнонаціонального та міжнародного аспектів діяльності Українського Червоного Хреста. Виходячи з мети, завданнями даного дослідження є висвітлення радянської історіографії згаданих аспектів діяльності Українського Червоного Хреста, сучасної історіографії діяльності цього громадського об'єднання.

Незважаючи на досить значну джерельну базу діяльність товариства Червоного Хреста України досліджена недостатньо. Серед наявних праць відсутні узагальнюючі видання, щодо діяльності товариства в Україні. У більшості з них трапляються лише окремі сюжети, персоналії фундаторів та діячів червонохресного руху, матеріали про створення Міжнародного Червоного Хреста. Вітчизняна історіографія до останнього часу взагалі була представлена спеціальним дослідженням С. Кармалюка, який обрав темою кандидатської дисертації діяльність Червоного Хреста в Україні упродовж 1867-1920 років [14]. Українська фрагментарна й література присвячена діяльності товариства, що створювалась у радянську добу, відсутні узагальнюючі праці за весь час діяльності організації в УРСР. Більшість же публікацій зазначеного періоду не можна вважати науковими, оскільки писались вони з пропагандистською метою популяризації діяльності прокомуністичного червонохресного руху, та приурочувалися до річниць радянського чи російського Червоного Хреста.

Значно складніша ситуація з літературою присвяченою етнонаціональному та міжнародному аспекту діяльності Українського товариства Червоного Хреста. Пов'язане це з тим, що в радянські часи ТЧХУ відповідно до “Положення про Спілку товариств Червоного Хреста і Червоного Напівмісяця СРСР” від 12 вересня 1925 року, мала погоджувати закордонну діяльність з виконкомом всесоюзної спілки, що в реальній практиці вилилось в делегування представництва інтересів українського Товариства Виконавчому комітету Спілки Товариств Червоного Хреста й Червоного Напівмісяця СРСР [10]. У складі його делегацій як правило брали участь представники України, проте в літературі мова велась виключно про зовнішні акції радянського Червоного Хреста. У зв'язку з цим, інформацію про міжнародну діяльність Червоного Хреста України слід шукати у працях, що стосувалися міжнародної діяльності радянського Червоного Хреста, в цілому, у звітах та постановках керівних органів цієї організації, а також у інформаційних бюлетенях, що ними видавалися.

Факти про зародження та перші роки діяльності Українхреста, як “буржуазної організації” в радянський час замовчувалися, тому про цей етап діяльності товариства, його спроби налагодити взаємини із закордонними національними товариствами, Міжнародним комітетом Червоного Хреста, Лігою Товариств можна дізнатись в основному із нечисленних наукових розвідок дослідників діаспори.

Певний інтерес становлять інформаційні бюлетені ЦК Червоного Хреста УСРР, які виходили в 20-30-х роках. В них трапляються сюжети присвячені міжнародній діяльності товариства, його контактам з закордонними організаціями [11]. Поряд з ними стоять брошури написані про радянський Червоний Хрест, його керівниками та функціонерами на кшталт брошури Є.Кушніра. У ній описуються міжнародні контакти української червонохресної організації в 20-х - початку 30-х років, насамперед, у контексті боротьби за

міжнародне визнання [16]. Фрагментарні “національні” сюжети із зазначеної проблеми містяться у Віснику Союзу Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця СРСР, що виходив в Москві та Бюлетні науково-дослідного інституту Виконавчого комітету Спільки Товариств Червоного Хреста та Червоного Напівмісяця [4].

За умов системного протистояння часів Холодної війни з’являються праці видані активними учасниками СТЧХ і ЧП СРСР, його керівниками: Ю.Фінклером, М.Акодусом, Г.Мітеревим, В.Міловідовим, М.Барсуковим, написані у відповідному ідеологічному ключі. Неконструктивна критика діяльності західних і міжнародних організацій Червоного Хреста, відкидання потреби в існуванні Міжнародного комітету Червоного Хреста, звинувачення західних Червоних Хрестів та їх урядів в насильницькому утриманні радянських громадян, дискредитація допомоги Червоних Хрестів країн Європи та Америки населенню країн, що розвиваються – таким був стандартний набір проблем, що висвітлювалися у цих працях. При цьому реалії Холодної війни переносилися на міжнародну діяльність червонохресних організацій і міжвоєнного періоду [1, 15, 17, 32, 33].

У подальшому, в умовах стабілізації міжнародних відносин середини 50-х, відбулась і активізація міжнародних контактів СТЧХ і ЧН СРСР. У зв’язку з цим змінюється й спрямованість літератури, що стосувалась діяльності радянського Червоного Хреста за кордоном. Видаються брошури спеціально присвячені міжнародній діяльності Червоного Хреста, а окремі відповідні розділи включаються до книг по історії організації. Так міжнародній діяльності були присвячені праці М.Ветрова, В.Спасокукоцького, Г.Мітерева. У своїх працях вони розкривали зміст та форми роботи Виконкому СТЧХ і ЧН за кордоном, напрямки та об’єми допомоги країнам що зазнали стихійного лиха або стали ареною збройних конфліктів, участь місії радянського Червоного Хреста в організації медичних закладів в країнах Азії та Африки. Особлива увага традиційно приділялась участі радянських делегатів та представників Червоного Хреста в боротьбі за заборону атомної зброї та зброї масового ураження [28]. Висвітлювалась також діяльність Бюро розшуку радянських та іноземних громадян. Певна увага приділялась увага відносно новій темі обміну делегаціями з товариствами інших держав. В цей час з’являються дві масштабні праці про радянський Червоний Хрест.

У 1959 році Виконавчим комітетом СТЧХ і ЧН СРСР під редакцією його керівника Г.А. Мітерева була видрукувана об’ємна монографія присвячена 40-ій річниці радянської організації Червоного Хреста.

Видана у Києві до 50-ти річчя Українського Червоного Хреста монографія визначала його як “один з передових загонів Радянського Червоного Хреста, що керується миролюбною зовнішньою політикою Комуністичної партії, та є членом Міжнародної Федерації національних Товариств Червоного Хреста – Ліги Товариств Червоного Хреста”. Розкривається в ній і зміст роботи товариства на міжнародній арені, що не зовсім відповідав програмним завданням Червоного Хреста. У монографії підкреслюється, що українське товариство “не раз виступало на захист свободи і суверенітету поневолених колоній, за розрядку міжнародної напруженості, за мир у всьому світі”. Далі мова про український Червоний Хрест припиняється і йде мова про радянський. Внаслідок такого підходу українське товариство, до складу якого входили представники різних національностей, у міжнародних відносинах виступало фактично як провінційна філія. У зв’язку з цим у одній із брошур, присвяченій історії організації зазначалося, що іноземним делегаціям “в разі виявлення бажання ніхто не заважав відвідувати не лише Москву, але й інші республіки, в тому числі і УРСР” [25].

Окрему групу літератури становлять праці присвячені діяльності медичних закладів та радянських медиків за кордоном. У 1965 році було опубліковано брошуру А.М.Феноменова “Від усього серця”, де він описує роботу медичних закладів радянського Червоного Хреста в Ірані, Ефіопії, Кореї, Китаї, В’єтнамі, діяльність медпрацівників в Камбоджі, Індії, Конго, Сомалі, Алжирі. Автор викладає історію їх виникнення, співробітництва з місцевими медичними установами, підготовку відповідних національних кадрів [31]. У 1970 році вийшла друком праця Є.М.Шершакової у співавторстві з Л.І.Черкаською “Радянські медики за кордоном”, де йшлося про діяльність медичних працівників з СРСР в Алжирі, Ірані, Індії, Камбоджі, Ефіопії, їхній внесок надання медичної допомоги місцевому населенню. Праця у порівнянні з попередньою доповнена матеріалом за другу половину 60-х років. Увага зосереджується на переданні досвіду співробітниками місії медичному персоналу означених країн, їх участі у розвитку місцевої науки. Підкреслюється значення відповідної діяльності для зміцнення міжнародного авторитету радянської держави [36].

Наприкінці 70-х років вийшла праця С.Сіліщева присвячена міжнародній діяльності Радянського Червоного Хреста. В ній він приділяє увагу таким аспектам діяльності організації, як спроби забезпечення більш ефективної участі Міжнародного Червоного Хреста у вирішенні проблем сучасності, намагання висунути на перший план превентивну та медико-соціальну функції Червоного Хреста, боротьбу за створення сприятливих соціальних умов для гармонійного розвитку особистості”. Певна увага приділена діяльності радянських делегацій спрямованій “на забезпечення прав людини” що було відвертим фарисейством з огляду на стан цієї проблеми у самому СРСР.

Використання тоталітарним режимом СРСР червонохресної організації України, для реалізації своїх зовнішньополітичних цілей у 20-30-х роках, шляхом перенесення досвіду їх функціонування на терени західноукраїнських земель, розглядалося В.Ю.Твердохлібом у його монографії „Солідарність у боротьбі за визволення” [30].

Варто зазначити, що у більшості брошур виданих із пропагандисткою метою, принаймні побіжно, теж зверталась увага на міжнародний аспект діяльності Червоного Хреста, проте вміщена там інформація мало чим відрізнялася одна від одної. Головна увага традиційно зосереджувалася на гуманних завданнях такої

діяльності та її ролі у підвищенні авторитету Радянського Союзу [22].

Дві праці присвячені міжнародній діяльності Червоного Хреста, були підготовлені Л.І.Черкаською (друга в співавторстві з В.Д.Мілюковим). Їх перевидання 1988 року було пов'язане не лише з п'ятирічним поповненням фактажу пов'язаного із подіями, що відбулися після попереднього видання 1983, але й з новими умовами міжнародних відносин, що склалися у другій половині 80-х років. В обох роботах висвітлюються основні напрямки міжнародної діяльності організації Червоного Хреста, і як вказувалося в анотації її участь в боротьбі за мир, роззброєння та попередження атомної війни". Традиційно у цих працях висвітлювались питання діяльності медичних закладів СТЧХ і ЧП СРСР, матеріальної допомоги народам інших країн в боротьбі з епідеміями, голодом, стихійними лихами та збройними конфліктами. Слід зазначити, що друга праця написана в більш толерантному тоні, окремий розділ відведений співробітництву з дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) [34].

В 1991 році була надрукована публіцистична праця Н.Н.Патлажанової, метою якої була спроба "відродження моральності". В ній автор лише побіжно торкається міжнародній діяльності Червоного Хреста СРСР, водночас увага приділена таким новим аспектам його діяльності, як робота щодо віднаходження та повернення радянських вояків, що потрапили в полон в Афганістані, міжреспубліканській взаємодопомозі по лінії громадськості останні роки існування СРСР, зокрема допомогу Українхреста населенню Вірменії після землетрусу [24].

На початковому етапі розвитку України тема міжнародних зв'язків Червоного Хреста України не досліджувалась, окрім вже згаданої праці С.Кармалюка. Проте з початком виходу в кінці 90-х років Вісника Червоного Хреста України ситуація з інформаційним наповненням даної проблематики значно покращилась. Почали з'являтися як статті з історії міжнародних відносин УЧХ, так і матеріали, що інформують про сучасний стан участі УЧХ в діяльності міжнародного червонохрестного руху, взаємозв'язки та обміни делегаціями з закордонними національними товариствами, тією допомогою яку вони надають Україні.

Так у першому номері Вісника за 1999 рік вийшла друком стаття доктора політичних наук Франсуа Буньйона, що презентує інший погляд на міжнародну діяльність Червоного Хреста, в тому числі й радянського в II половині XX століття та роки II Світової війни, ніж той, що панував в радянській літературі [2]. Про участь ТЧХ УРСР в міжнародній діяльності в своєму інтерв'ю вміщеному в 3-4 номері за 1999 рік розповідає колишня голова ЦК ТЧХ УРСР в 1963-1981, В.Ф.Зубко [6]. Про діяльність спрямовану на повернення українців, що не повернулись з Афганістану, потрапивши в полон та стан справ на цьому напрямку інформую стаття "Не може бути терміну давності" С.Погуляйло в другому номері за 2000 рік [26].

Висвітлюється у Віснику участь Товариства Червоного Хреста України у міжнародних конференціях присвячених боротьбі з епідеміями, зокрема з пандемією ХХ-ХХІ століть. Участь УЧХ у роботі XIII сесії Генеральної Асамблеї Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця розглядається у статті "Партнерство в ім'я гуманності та миру" [23].

Спробам налагодження співпраці між товариствами колишніх республік присвячена стаття "Новий імпульс співпраці" в третьому номері за 2001 рік, яка розповідає про роботу Київської Міжнародної конференції з інтеграції та розвитку Національних товариств ЧХ і ЧП Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Естонії, Казахстану, Киргизії, Латвії, Литви, Молдови, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, України, що відбувалась в червні 2001 року [21].

Проблемі розшуку рідних, яких розлучила Друга світова присвячена стаття Ліни Кадом "Друга світова для мене не закінчилась" [12]. У своїй статті "Наш потенціал" В.Серговський зробив спробу підсумувати досвід міжнародної співпраці Українського Червоного Хреста за умов незалежності [27]. У третьому номері за 2002 рік висвітлюється участь України у створенні Міжнародного кримінального суду у редакційній статті [8].

Низка статей присвячена двосторонньому співробітництву з закордонними товариствами, зокрема Нідерландів, Німеччини, Болгарії. Про останнє відвідання делегацією УЧХ Нідерландів стаття "Збагачуючись новими ідеями" в четвертому номері Вісника за 2004 рік [13]. Вміщені у ВЧХУ також офіційні заяви товариства, щодо подій 11 вересня в США, стихійного лиха в Південно-Східній Азії, оголошення про початок збору коштів для подання допомоги регіонам, що зазнали лиха [7].

У цілому, в умовах обмеженості іншої літератури, Вісник Червоного Хреста України є важливим джерелом для вивчення питання міжнародної діяльності організації як у останній час, так і за увесь попередній період її діяльності.

Отже, історіографічна традиція етнонаціонального та міжнародного аспектів Українського Червоного Хреста включала у себе два основних етапи. Перший – це історіографія радянської доби: вона характеризувалася однобічністю викладу матеріалу, останній мав суто позитивний характер. Діяльність Українського Червоного Хреста радянськими істориками майже не розглядалася самостійно, здебільшого вона подавалася суто у контексті діяльності Червоного Хреста СРСР. Другий – це сучасна українська історіографія. Вона більш об'єктивно висвітлює діяльність Українського Червоного Хреста, зокрема, - її міжнародну й етнонаціональну складові. Утім, наразі вона є суто фрагментарною.

Джерела та література

1. Барсуков М.И. Красный Крест и Красный Полумесяц СССР – М., 1955.
2. Бунйон Ф. Від дипломатичної конференції 1949 до нового тисячоліття //Вісник ЧХУ - №1`1999.
3. Бюлетень Научно-Исследовательского Института Исполкома СОКК и КП. – Саратов.
4. Весник Союза Обществ Красного Креста и Красного Полумесяца СССР
5. Ветров М.С. Советский Красный Крест в борьбе за мир и дружбу между народами. – М., 1965.
6. Вісник ЧХУ. - №3/4. - 1999.
7. ВЧХУ - №4. - 2001.
8. ВЧХУ. - №3. - 2002.
9. ВЧХУ - №1. - 2005.
10. До історії Червоного Хреста (Матеріали Виконкому Спілки ТЧХ ЧП СРСР). – К., 1940.
11. Доклад т. Буценка //Бюлетень ЦК ЧХ УСРР - №1`1929; доклад т. Златковского //Бюлетень ЦК ЧХ УСРР - №1. - 1929.
12. Друга світова для мене не закінчилась. // ВЧХУ - №3. - 2002.
13. Збагачуючись новими ідеями. // ВЧХУ - №4. - 2004.
14. Кармалюк С. Організація Червоного Хреста в Україні в 1867-1920 рр. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Кам'янець-Подільський, 1998.
15. Краткий обзор деятельности Советского Красного Креста. – М., 1952.
16. Кушнір Є. Радянський Червоний Хрест – Харків, 1934.
17. Миловидов В.А. Международная деятельность Советского Красного Креста. – М., 1954.
18. Милуков В.Д., Черкасская Л.И. Международная деятельность Советского Красного Креста. – М., 1988.
19. Митерев Г.А. Советский Красный Крест в борьбе за мир и дружбу. – М., 1964.
20. Митерев Г.А. Сто лет. – М., 1966.
21. Новий імпульс співдії // ВЧХУ - №3. - 2001.
22. О Красном Кресте. – К., 1970.
23. Партнерство в ім'я гуманності та миру. // ВЧХУ - №4. - 2000.
24. Патлажанова Н.Н. Советский Красный Крест: к возрождению нравственности. – М., 1991.
25. 50 років служіння народів. – К., 1968.
26. Погуляйло С. Не може бути терміну давності. //ВЧХУ - №. - 2000.
27. Серговський В. Наш потенціал // ВЧХУ - №3. - 2002.
28. Спасокукоцкий В.Н. Внешняя деятельность Советского Красного Креста – М., 1958.
29. Спасокукоцкий В.Н. Международный Красный Крест – М., 1964.
30. ТвердохлібВ.Ю. Солідарність у боротьбі за визволення.- Л., 1978.
31. Феноменов А.М. От всего сердца. – М., 1968.
32. Финклер Ю.М. История Красного Креста и Красного Полумесяца. – М., 1947.
33. Финклер Ю.М. История Советского Красного Креста в годы Великой Отечественной войны. – М., 1954.
34. Черкасская Л.И. Международная деятельность Советского Красного Креста. – М., 1983.
35. Чикаленко Н. От съезда к съезду (1971 - 1976). – М., 1976.
36. Шершакова Є.М., Черкасская Л.И. Советские медики за рубежом – М., 1970.

Кучеренко А.Р.**ПОЛИЦИЯ ТАВРИЧЕСКОЙ ГУБЕРНИИ НА СПАДЕ РЕВОЛЮЦИИ (1906-1907 гг.)**

Настоящая проблема до сего дня не стала предметом исторических исследований, а наша работа является лишь первым прикосновением к ней. Новизна статьи заключается в задействовании новых исторических источников. Изучение опыта прошлого века по сохранению в крае политической стабильности и гражданского спокойствия бесспорно актуально и вызывает живой интерес.

Используя объявленное в декабре 1906г. военное положение, административно-полицейские органы приступили к ликвидации леворадикальных организаций и групп. Сведений о них в органах политической полиции накопилось предостаточно. Совместно с сотрудниками общей полиции были произведены многочисленные аресты состоящих на учете наиболее активных партийцев. Так, в ночь на 28 декабря в Севастополе задержаны и отправлены в тюрьму 22 из 40 известных полиции членов РСДРП и ПСР. В это же время были арестованы и привлечены к суду меньшевистские лидеры Джанкоя за организацию демонстрации и забастовки железнодорожников в честь годовщины декабристского восстания. Эта работа энергично проводилась во всех городах и уездах в течение 1906 - первой половине 1907 гг. Например, 1 февраля сотрудники мелитопольской полиции задержали в полном составе группу анархистов-экспроприаторов, а 26 января следующего года - организации РСДРП, Бунда и Поалей-Цион. Таким же образом не стало евпаторийской организации меньшевиков (ее руководитель А. Зарубов приговорен к одному году. А его заместитель Г. Гройдзик - к 8 месяцам тюрьмы) 1.

Такие решительные меры нередко встречали сопротивление революционизированного населения. После ареста 31 декабря 1906 лидера каховских социал-демократов Абрама Халецкого его соратники привели к полицейскому участку 150 сочувствующих им горожан с требованием освобождения задержанного, что привело к вооруженной стычке с блюстителями правопорядка.

Поспешность проводимых в этом направлении мероприятий иногда приводила к издержкам. В январе